

DEMOGRAFIE ȘI SOCIOLOGIA POPULAȚIEI

de Traian Rotariu,
Editura Polirom, Iași, 2009, 308 pagini

Alexandru-Ovidiu Bufnilă^[1]

Traian Rotariu a fost șeful Catedrei de sociologie din cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială a Universității „Babes-Bolyai” din Cluj, specialist în probleme de metodologia cercetării sociologice, statistică socială și demografie. Este coordonatorul seriei ***Studia Censualia Transsilvanica***, în cadrul căreia au apărut până în prezent 15 volume cu date ale recensămintelor efectuate pe teritoriul transilvan între 1850 și 1941. Este directorul Centrului de Studiere a Populației, din cadrul universității clujene, calitate în care a inițiat și conduce prima revistă românească cu caracter interdisciplinar dedicată problemelor populației (***Romanian Journal of Population Studies***), a cărei apariție datează din 2007.

Cartea „Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice” de Traian Rotariu a apărut în anul 2009 în Colecția Collegium de Sociologie și Antropologie a Editurii Polirom.

Cartea este structurată pe două părți: Partea I „Structurile populației” ce cuprinde două capitole și Partea a II-a „Dinamica populației” ce este formată din cinci capitole.

Capitolul întâi, „Structura pe vârste, sexe și stare civilă”, realizează o descriere a structurilor pe sexe, vârste și stare civilă. În partea a doua a capitolului se va face o prezentare a unor date de stare civilă privind România preluate din ultimele două recensăminte (1992, 2002). Struc-

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Departament de Sociologie și Asistență Socială, Masterat Familia și Managementul Resurselor Familiale, alex_bufnila@yahoo.com

tura populației după starea civilă reflectă o multitudine de fenomene care au loc atât la nivelul demografic de bază cât și la cel de interferență între demografic și sociologic (pp. 32-33). Capitolul al doilea, „Îmbătrânirea populației”, este format dintr-o descriere a fenomenului de îmbătrânire, a mecanismelor demografice ale îmbătrânirii populației și a consecințelor schimbării structurii pe vârste a populațiilor și anume: efectele îmbătrânirii asupra sistemelor de pensii, efectele îmbătrânirii asupra sistemelor de asigurări de sănătate și alte consecințe sociale. Factorii de natură demografică ce pot fi invocați în modificarea structurii pe vârste, a fenomenului îmbătrânirii, sunt mortalitate, natalitatea/fertilitate și migrația (p. 64). În scopul evitării unor consecințe distructive pentru echilibrul economic, financiar dar și social al țărilor europene, în condițiile unui sistem de pensii bazat pe principiul *pay-as-you-go* se poate deduce că ar fi nevoie de măsuri importante, care însă practic nu sunt ușor de acceptat de către populația țărilor europene. Soluțiile sunt: scăderea pensiilor, mărirea contribuției salariaților la fondul de pensii, ridicarea vârstei de pensionare, creșterea ratei de ocupare a populației (mai ales feminine) cu vârsta de muncă, afluxul de persoane străine cu vârstă de muncă (p. 85). Unele consecințe ale îmbătrânirii pot fi intuite, altele vor fi dezvăluite pe măsura trecerii timpului și ar fi preferabil să fie anticipate prin studii prospective pe domenii foarte bine delimitate (p. 107).

Capitolul al treilea, „Elemente de analiză a dinamicii populației”, face deschiderea părții a doua a cărții, iar autorul își îndreaptă atenția către probleme ca: reproducerea populației, creșterea populației și modele de evoluție a populației (modele globale și modele structurale de creștere). Schimbarea volumului populației este rezultatul acțiunii directe a patru fenomene demografice fundamentale: nașteri, decese, imigrări și emigrări (p. 111). Modelele globale de creștere sunt puse în forma unor funcții sau formule matematice care exprimă volumul total al unei populații în funcție de variabila de timp, dar și în funcție de alți parametri (p. 133). Modelele structurale de creștere folosesc mijloace de descriere matematică simple. Această descriere a fost construită în

perioada interbelică de către Alfred Lotka și perfecționată ulterior ca urmare a eforturilor altor cercetători cu o contribuție substanțială la dezvoltarea demografiei formale (p. 136).

Capitolul al patrulea, „Migrația ca factor de creștere a populației”, analizează evenimentele și fenomenul migrației, migrația netă, încercările de explicare a migrațiilor, efectele migrației: efectele demografice ale migrației și efectele economico-sociale ale migrației. Fenomenul demografic al migrației este un fenomen foarte important prin componentele sale, imigrația și emigrația, ce influențează în modul cel mai direct mișcarea populației iar din această cauză trebuie inclus în categoria fenomenelor demografice fundamentale (p. 146). La modul abstract, putem concepe și să prezentăm aspectele tehnice privind măsurarea migrației imaginându-ne că evenimentele respective (intrările și ieșirile din populație) se realizează instantaneu, putând fi înregistrate ca și decesele și nașterile, și anume indicându-se anul, luna, ziua și ora producerii lor. În acest caz, arsenalul metodologic de analiză demografică folosit la celelalte evenimente și fenomene se poate aplica fără multe modificări și în acest caz (p. 148). În lipsa unor informații fiabile și a unor metode valide de corectare a datelor fragmentare referitoare la fluxurile de migrație, precum și la stocurile de imigranți și emigranți, de cele mai multe ori, demografii se mulțumesc cu estimarea balanței migratorii, adică cu calcularea sporului migrator sau, folosind altă expresie, a migrației nete, aceasta fiind mărimea care contează în procesele demografice, mai cu seamă în cel de creștere globală a unei populații (p. 157). Din punct de vedere demografic, efectele migrației pot fi legate de modificarea intensității și calendarul celorlalte fenomene demografice (fertilitatea, nupțialitatea, mortalitatea), de modificarea structurilor populației și de influențarea dinamicii acesteia (p. 178). Oricât de sofisticate pot apărea uneori teoriile asupra cauzalității migrației, nu se poate să nu se recunoască faptul că în spatele acestui fenomen (migrația voluntară) stau în principal rațiuni economice (p. 185).

„Câteva repere privind evoluția populației mondiale și a celei românești”, este un capitol scurt în care autorul îi prezintă cititorului câteva

informații sintetice și fără prea multe comentarii, bazându-se pe această decizie nu numai pe ideea că cei interesați de detalii le vor găsi în tratatele de specialitate, ci și pe faptul că, întrucât evoluția populației este, așa cum a mai spus-o și cu alte ocazii, rezultatul acțiunii fenomenelor demografice, în condițiile date de structurile populației, această parte privind dinamica e conținută practic în descrierile ample ale evoluției fenomenului (p. 194). „Tranzacția demografică” prezintă accepțiunea clasică a conceptului de tranziție demografică, teoria tranziției demografice și a doua tranziție demografică. Sintagma *tranziție economică*, foarte bine cunoscută și răspândită astăzi, a fost lansată de către Frank Notestein într-o conferință ținută în 1944 la Chicago (p. 216). O teorie a tranziției demografice în sensul propriu al termenului nu a fost elaborată. Ca și în alte chestiuni sociale complexe, există și în problema abordată o serie de încercări de explicație mai mult sau mai puțin consistente, mai mult sau mai puțin elaborate și prin urmare, cu grade diferite de acceptare (p. 231).

În cea mai mare parte a expunerilor și descrierilor fazelor și subfazelor tranziției se menționează că acest proces se încheie cu o situație în care ratele de natalitate și de mortalitate se echilibrează la un nivel scăzut, rezultând un spor natural apropiat de zero (p. 239). Putem spune că expresia „a doua tranziție a demografiei” este inadecvată, iar mecanismul său explicativ este inconsistent în fața problemelor practice. Pe de altă parte, având în vedere discuțiile din jurul conceptului, reținem paleta largă a schimbărilor majore în viața socială din perioada recentă, în care sunt implicate simultan și transformări ale unor relații de familiale și comportamente procreative (p. 249).

Capitolul al șaptelea, „Proiectări demografice”, debutează cu considerații generale privind prognozele sau proiectările demografice și alte precizări terminologice, iar după ce au fost realizate aceste clarificări autorul explică metoda comportamentelor (tehnica de proiectare și un exemplu de proiectare: populația României), alegerea ipotezelor pentru prognoză (ipoteze asupra mortalității, fertilității și migrației) proiectări și prognoze ale populației mondiale. Orice proiectare pornește de la

analiza situației demografice la un moment dat sau la un interval de timp mai lung (p. 257). În lumea demografică se vorbește tot mai puțin despre prognoze și tot mai mult despre proiectări sau perspective care au de cele mai multe ori funcție predictivă (p. 274). Referirea la populația mondială se face nu doar datorită interesului major pe care îl prezintă cunoașterea evoluției demografice la acest nivel, ci și pentru că, dacă până recent nu existau cunoștințe exacte despre starea populației anumitor state sau teritorii, prognoza la nivel planetar este mult mai sigură decât pentru populații mai reduse (p. 288). Proiectările demografice ale populației mondiale cu caracter de prognoză sunt vechi de când s-a născut demografia, adică din a doua jumătate a secolului XVII-lea (p. 289).

Lucrarea lui Traian Rotariu *Demografie și Sociologia populației. Structuri și procese demografice* se dorește să fie un tratat de demografie și sociologie a populației ce vine în completarea volumului publicat în 2003, se adresează tuturor celor care doresc să se perfecționeze în domeniul demografiei: studenți la sociologie, economie, asistența socială, administrație publică sau de la alte specializări interesate de componența demografică a vieții sociale.